

T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLE TEN

Cilt: LII

Aralık 1988

Sayı: 205

ENDÜLÜS'TEN II. BAYEZİD'A YAZILAN ANONİM BİR ŞİİR

Doç. Dr. AZMİ YÜKSEL

Muvahhidin Devleti'nin yıkılmasından sonra İberik yarımadasının doğusuyla güneyindeki Belensiye ile Mürsiye ve Gırnata kısımlarında tutunabilen birkaç küçük devletten en mühimi, başkenti Gırnata olan Beni Ahmer Devleti idi. Bu devlet, iki asır gibi uzun bir süre Hıristiyan istilasına karşı durabilmiş ise de XV. asrın ikinci yarısında birbirleriyle evlenip güçlerini artıran Kastilya ve Aragon kralları Ferdinand Katolik ile İzabella'nın saldırıları karşısında çok güç durumda kalmıştı. Bunun üzerine 1486 yılında Beni Ahmer Hükümdarı XI. Abū 'Abd Allāh Muḥammad, Osmanlı Padişahı II. Bayezid'a bir elçi göndererek VIII asırlık İslam hakimiyet ve medeniyetinin yıkılmak üzere olduğunu haber vermiş ve yardım istemişti. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti, muhtelif seferler ve gailerle yanında donanmanın uzak denizlerde savaşacak kadar o denizleri bilir, mahir kaptan ve mürettebata sahip olmadığı ve Cem Sultan'ın Avrupa'da siyasi bir alet olarak kullanılmasından dolayı Endülüs Müslümanlarına yardım edememişti. Fakat, daha sonra 1505'te İspanya sahillerini vurmak için Kemal Reis komutasında bir filo gönderilmiş ve bir kısım Müslüman ve Yahudi kurtarılarak ilk kafilesi Türkiye'ye gönderilmişti¹.

Beni Ahmer Devleti, Memluk Devleti'ne de başvurmuştu. Fakat, onların da kuvvetli bir donanmaları olmaması yüzünden gereken yardımda bulunamamışlardı. Memluk Hükümdarı Endülüs Müslümanlarına yapılan mezalimi önlemek için Papa'yı ve Ferdinand'ı tehdit ederek, İspanyolların Gırnata Müslümanlarını rahat bırakmadıkları taktirde bütün Filistin Hıristiyanlarını, Kamame Kilisesi'nde kestireceğini ve Hıristiyanlara Suriye ve Kudüs kapılarını kapatacağını söylemek üzere bir heyet gönderdi ise de tesiri olmadı².

Saldırıları karşı koyacak gücü kalmayan Beni Ahmer Devleti, Ocak 1492'de Ferdinand ve İzabella'nın ordularına teslim olmak zorunda kalmış

¹ Bk. Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1964, C. II, 2. baskı, S. 199-202; Danişmend İsmail Hamdi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971, C. I, S. 388.

² Uzunçarşılı, *İ.H.*, a.g.e., S. 200.

ve aralarında bir antlaşma yapılmıştı. Bu antlaşmaya göre Müslümanlar, dinlerini ve cemaat haklarını koruyabilecek, örf ve adetlerine göre yaşayabilecek ve içlerinden Afrika'ya göç etmek isteyenler olursa, mallarını da yanlarına alarak serbestçe gidebileceklerdi. Fakat kısa bir zaman sonra Hıristiyanlar, yapılan antlaşmayı unutup orada kalan Müslümanlara her türlü kötülüğü yapmaya başladılar. Bunun üzerine 1499'da Gırnata'nın Albaicin diye bilinen Müslüman kesiminde bir ayaklanma oldu. Bu ayaklanma Las Alpujarras bölgesinin dağlık kesimindeki kasabalar tarafından da desteklenmişti. Ancak 1501'de bu isyan bastırılmış ve çok geçmeden de talihsiz Müslümanlar, ya din değiştirip Hıristiyan olmaya ya da mallarını bırakarak İspanya'yı terketmeye zorlanmışlardır. Daha sonraları İspanya'yı, mallarını da bırakarak terketmek isteyenlere de mani olundu. Çünkü Müslümanlar, sanatkar ve iş sahibi idiler; fen, ilim, sanat ve ziraat erbabının çoğu Müslümanlardı. Bunlar giderlerse, memleket bu işlerden mahrum kalacaktı³.

İşte bu sıralarda Gırnatalı bir Müslüman Arap, metin ve çevirisini aşağıya vereceğimiz kasidesini II. Bayezid'a (1481-1512) yollamıştır. İspanya'da İslam hakimiyetinin sona ermesinden sonra geride kalan Müslümanların içinde buldukları siyasi ve manevi güçlükleri yanı sıra edebi ve kültür hayatları hakkındada bilgi veren bu kaside tarihi bir belge niteliğindedir.

Makkarî'nin⁴ bize aktardığı bu kaside James T. Monroe tarafından İngilizce'ye de çevrilerek 1966 yılında yayınlanmıştır⁵. Yazar daha sonra bu çevirisini Endülüs şiiri hakkında yazdığı kitabına almıştır⁶.

Kaside 105 beyitten oluşmaktadır. Giriş mahiyetinde olan ilk 18 beyitinde II. Bayezid'a dua edilmekte ve 'köleler' olarak nitelendirdiği Endülüs'te geri kalan Müslümanların perişan durumlarından bahsedilmektedir. Daha sonra II. Bayezid'a, yukarıda da sözünü ettiğimiz daha önce yapılan yardım hatırlatılmakta ve Hıristiyan kuvvetlerinin karşısında çaresiz kaldıkları belirtilerek Gırnata'nın düşüşü bir bakıma mazur gösterilmeye çalışılmaktadır. Yine bu bölümde Müslümanların zorla Hıristiyanlaştırıldıkları ifade edilmektedir. Bilindiği gibi İslam hukukuna göre din değiştirmenin cezası ölümdür. Bunun farkında olan şair, Gırnatalı

³ İbid., S. 201.

⁴ al-Makkarî, *Azhâr al-Riyâd*, Kahire 1939, C. I., S. 108-115.

⁵ 'A Curious Morisco Appeal to the Ottoman Empire', *Andalus*, XXXI (1966), S. 281-303.

⁶ *Hispano-Arabic Poetry, A Student Anthology*, Los Angeles, 1974, S. 376-390.

Müslümanların, hayatları tehlikede olduğu için istemeye istemeye din değiştirdiklerini özellikle belirtmektedir. Ölüm tehlikesi karşısında dini inançların gizlenmesini mazur gören Takiyye doktrinine göre baskı altında yapılan din değiştirme geçersizdir. Takiyye’de önemli olan niyettir. Bu bakımdan şair, Gırnatalıların dıştan Hıristiyan gibi gözükseler bile, içte samimi Müslüman olarak kalmaya niyetli ve kararlı olduklarını bilhassa vurgulamaktadır.

Ferdinand’la yapılan antlaşma belirtilerek bir takım maddeleri sayıldıktan sonra bu antlaşmanın Hıristiyanlar tarafından nasıl bozulduğu ayrıntılarıyla anlatılmaktadır; Kardinal Cisneros bütün kitapları sokak ortasında yaktırmış, kiliseye gitmek istemeyenlere şiddetli cezalar verilmiş, domuz eti zorla yedirilmiş, şarap içirtilmiş, papazlar çocuklara Hıristiyanlığı aşılamış, camiler kiliselere çevrilmiş, kızlara zorla tecavüz edilmiş, isimler değiştirilmiş ve başında dini telkinde bulunacak Hıristiyan bir din adamı bulunmayan ölümler, gömülmeyip çöplüklere atılmıştır. Sözde Hıristiyan olan bu Müslümanlar, Afrikalı kardeşleri tarafından da hor görülmekte ve Hıristiyanlarca da kabul edilmemektedir. “Köleleştik; ne fidyeye ile geri alınabilecek esirler, ne de açıkça şahadet getiren Müslümanlarız” (64).

Şair bütün bunları sıraladıktan sonra II. Bayezid’a kendi topraklarındaki Hıristiyanlardan öç alması ve İspanya krallarını etkilemesi için de Papa’yı uyarmasını teklif etmektedir. Burada dikkati çeken şey Endülüs’te daha önceleri Müslümanların idaresi altındaki Hıristiyanlara gösterilen müsamahanın hatırlatılmasıdır. ‘Onlar ne dinlerinden ne de ülkelerinden çıkarıldılar; ihanete uğramadılar, onurlarıyla da oynanmadı.’ (79)

Daha sonraki beyitlerde Ferdinand ve İzabella’nın ikiyüzlülüklerini belirtmekte ve onların Memluk Devleti’nden ve Osmanlı İmparatorluğundan gelen elçilere Endülüs Müslümanlarının baskı altında olmaksızın isteyerek Hıristiyanlığı kabul ettiklerini söylediklerini hatırlatarak şöyle demektedir: ‘Ancak, ölüm ve yakılma korkusu bizi dinimizi değiştirmeye zorladı; istemeye istemeye onların konuştuğu gibi konuşuyoruz.’ (88)

Son beyitlerde Hıristiyanların çeşitli şehirlerde işledikleri cinayetler belirtilerek yardım rica edilmekte ve Müslümanların dinlerini serbestçe yaşayabilmelerinin ve içlerinden isteyenlerin malları ile birlikte Afrika’ya gitmelerinin sağlanması istenmektedir.

Çeşitli bölgelerde epey bir süredir başlamış olan İspanyol hakimiyetinin git gide dayanılmaz bir hâl almasıyla Müslüman münevver ve aristokratların bir çoğu ülkeyi terketmiş, geride kalanların da geleneksel

eğitim düzenleri bozulmuş ve klasik Arapça bilgileri de zayıflamıştı. Edebi sanatlardan tamamen yoksun olan bu kaside İbn Zamrak'ın incelikle işlenmiş, süslü şiirlerine tam bir tezat teşkil etmektedir. Şiirde kafiyelede aynı kelimelerin kullanılması gibi Ortaçağ Arap eleştiricilerinin de hoş görmediği birtakım kusurlar mevcuttur. Bununla birlikte al-Rundi'nin mersiye türündeki şiirlerinin pek çoğunda olduğu gibi samimi ve içten olup okuyucuyu etkileyebilmektedir. Şiirin tabii olması ve sade bir dille içten gelen üzüntüyü belirtmesi bakımından Arap edebiyatındaki siyasi kasideler içerisinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

- 1 Kutsal, sonsuz ve sürekli yinelenen selamımı, halifelerin en iyisinin yüce şahsına yöneltirim.
- 2 Selam, kafirlere aşağılık elbisesini giydiren şerefli, yüce kişiye olsun.
- 3 Selam, Allah'ın nüfuzunu genişlettiği ve her bölgede zaferle güçlendirdiği kimseye olsun.
- 4 Topraklarının merkezi İstanbul olan Mevla'ya selam. O ne güzel şehirdir!
- 5 Allah'ın, saltanatını ordular ve tebasından olan Türklerle donattığı kişiye selam.
- 6 Selam, Allah'ın bütün milletler üzerindeki hükümrانlığını artırdığı ve mertebesini şereflendirdiği sizlere olsun.
- 7 Kadiya ve soylu yüce bilginlerden ona benzeyenlere selam olsun.
- 8 Dine saygılı olanlara, takva sahiplerine ve sağlam görüşlü danışmanlara da selam olsun.
- 9 Endülüs'ün batısında gurbette geride kalan kölelerden size selam.
- 10 Rumlardan oluşan taşkın ve engin bir denizle dipsiz ve karanlık bir deniz onları çevrelemiştir.
- 11 Büyük bir felakete uğramış esirlerden size selam. Ne büyük bir felakettir o!
- 12 Şerefli bir yaşamdan sonra kır saçları yolunarak koparılan yaşlılardan size selam.
- 13 Daha önce kapalıyken kafirler önünde açılan yüzlerden size selam.
- 14 Papazın zorla yatağa götürdüğü şerefli genç kızlardan selam size.
- 15 Kendilerine zorla domuz ve haram, kokuşmuş etler yedirilen yaşlılardan size selam.
- 16 Hepimiz, bastığınız toprakları öper, her an iyiliğiniz için dua ederiz.
- 17 Allah gücünüzü ve hayatınızı devam ettirsin ve sizi her türlü kötülük ve sıkıntıdan korusun.
- 18 Düşmanlarınıza karşı başarınızı, zaferinizi artırsın. Allah sizi, kendisinin razı olduğu, sevdiği bir yere oturtsun.

- 19 Ey efendimiz, başımıza gelen büyük felaket, bela ve zarardan dolayı size şikayette bulunmuştuk.
- 20 İhanete uğradık, Hıristiyanlaştırıldık, dinimiz değiştirildi. Eziyete uğradık, her türlü kötülükle bize muamele edildi.
- 21 Nebi Muhammed'in dinini muhafaza ederek Hıristiyan uşaklarıyla içtenlikle savaşıyorduk.
- 22 Cihat yaparken büyük güçlüklerle karşılaştık; ölüm, esaret, sonra açlık ve kıtlık.
- 23 Gayri Müslimler her taraftan büyük akınlar halinde, grup grup üzerimize saldırdılar.
- 24 Atları ve silahlarıyla büyük topluluklar halinde, azimle ve kararlılıkla çekirgeler gibi bizi ezdiler.
- 25 Buna rağmen uzun bir süre onların tümüne karşı koyduk. Onlardan pek çok kimse öldürdük.
- 26 Onların atları her saat çoğalırken, bizim atlarımız azalıyordu.
- 27 Zayıf düştüğümüzde topraklarımıza yerleştiler. Birbiri ardınca şehirlerimizi ele geçirdiler.
- 28 Şehirlerin aşılmaz surlarını tahrip eden pek çok büyük topraklarla geldiler.
- 29 Kuşatma sırasında günlerce ve aylarca büyük bir azim ve kararlılıkla güçlü olarak saldırdılar.
- 30 Süvarilerimiz ve piyadelerimiz yok olduğunda kardeşlerimizden bizi kurtarmaya geleni görmedik.
- 31 Yiyeceklerimiz azalıp durumumuz kötüleşince bize alçakça yapacakları şeylerden korkup istemeyerek boyun eğdik.
- 32 Erkek ve kız çocuklarımız esir edilirler ya da kötü bir şekilde öldürülürler korkusuyla (boyun eğdik).
- 33 Eskiden bu topraklardaki antlaşmalı Müslümanlar gibi yaşamak üzere (boyun eğdik).
- 34 Namazlarımızda ve ezanlarımızda serbest bırakılmak ve şeriatın diğer emirlerinden hiçbirini terketmemek üzere (boyun eğdik).
- 35 Bizden denizi (geçip) karşı kıyıya (Afrika'ya) gitmek isteyenlerin, diledikleri mallarını da alıp emniyet içinde gidebilmeleri için.
- 36 Bunlardan başka daha pek çok şart vardı. Sayıları ellibeşi geçiyordu.
- 37 Onların kralları ve önde gelenleri bize şöyle demişti: "Şart koyduğunuz şeylere tam olarak, hatta fazlasıyla uyulacaktır."

³⁶ L. del Mármol Carvajal, bu şartların kırkdokuzunu sıralamaktadır. *Historia del rebelión y castigo de los moriscos del reino de Granada*, Biblioteca de autores españoles, XXI, Madrid 1946.

³⁷ Kastedilen kral, Ferdinand'dır.

- 38 Bize antlaşma ve ahdi içeren belgeler göstermiş ve “İşte bu benim size güvencem ve taahhüdümdür” demişti.
- 39 Daha önceleri, bir baskı olmaksızın yaşadığınız gibi mallarınızı ve evlerinizi koruyunuz.” demişti
- 40 Ancak bizi koruyacaklarına dair antlaşmaya uyduğumuzda, verdikleri sözü tutmayıp antlaşmaya ihanet ettikleri ortaya çıktı.
- 41 Gözümüzü boyadığı antlaşmalara uymadı. Bizi baskı ve güç kullanarak, istemeye istemeye Hıristiyanlaştırdı.
- 42 Ellerimizdeki tüm kitapları yaktı ve onları pislik ve çöplüğe attı.
- 43 Din kitaplarımızı alay ve hakaretle ateşe attılar.
- 44 Hiç bir Müslümana ne bir kitap ne de yalnızlıkta okunacak bir Kuran bile bırakmadılar.
- 45 Oruç tuttuğu ve namaz kıldığı bilinen herkes herhalükârda ateşe atılıyordu.
- 46 Bizden kiliselerine gitmeyen kişileri papaz feci bir şekilde cezalandırıyordu.
- 47 Tokatlıyordu, malını alıyordu, perişan bir halde onu hapse atıyordu.
- 48 Ramazanda sık sık yiyip içerek oruçlarımızı ifsat ediyorlar.
- 49 Peygamberimize küfretmeyi, iyi ve kötü günlerimizde onu anmamızı bize emrettiler.
- 50 Bizden bir grubu, Peygamberimizin adını anarken duydular ve onlara feci şekilde eziyet ettiler.
- 51 Valileri ve kadıları onları döverek, para cezası vererek, hapsederek ve onurlarını kırarak cezalandırdılar.
- 52 Ölen bir kimsenin yanında kendi dinlerini ona telkin edecek bir Hıristiyan din adamı yoksa, hile yoluyla onu deftenmiyor,
- 53 Yere serilen ölü bir eşek ya da başka bir hayvan gibi çöplüğe ya da pis yerlere terkediyorlardı.
- 54 Bunun dışında bir çok çirkin işler ve alçakça yapılan şeyler de vardır.
- 55 İrademiz dışında, rızamız olmaksızın adlarımız değiştirildi.
- 56 Muhammed'in dinin yerine insanlığın en aşağılığı Rum köpeklerinin dininin konması ne kadar da kötü.

⁴¹ Albaicin ve Las Alpujarras'daki ayaklanmadan sonra İspanyol hükümdarlar cezai tedbir olarak oradaki Müslümanların ya Hıristiyanlığı kabul etmelerini ya da mal ve mülklerini geride bırakarak İspanya'yı terk etmelerini istemişlerdi. Bak. M. Lafaente Alcántara, *Historia de Granada*, Paris 1852, C. II, S. 350.

⁴² Marmol'a göre Cardinal Jiménez de Cisneros 1499 yılında Granada'da 1.025.000 cilt Arapça kitabı halk önünde yakmıştır.

- 57 Cahil, kaba, Arap olmayan insanların adlarıyla adlarımızı değiştirdiğinde ne kadar da yazık oluyor.
- 58 Her sabah papaza giden kızlarımızın ve oğullarımızın durumu ne acıklıdır.
- 59 Onlara küfür, puta tapıcılık ve yalan öğrettikleri halde (Hıristiyanları) hiç bir hileyle aldatamıyorlar.
- 60 Temiz ve paklıklarından sonra, kafirlerin çöplükleri olmaları için duvarlarla çevrilen mescitlere ne kadar yazık.
- 61 Ezan yerine çanlar asılan minarelere ne kadar da yazık.
- 62 Küfürle kapkara olan şu şehirlere ve güzelliklerine ne kadar yazık.
- 63 Haça tapanların kaleleri haline geldiler; saldırı sırasında kendilerine emniyet sağladılar.
- 64 Köleleştik; ne fidye ile geri alınabilecek esirler, ne de şehadet getiren Müslümanlarız.
- 65 Başımıza gelenleri görmüş olsaydınız, gözlerinizden yaşlar boşalırdı.
- 66 Vay halimize ve başımıza gelenlere; felaket, bela ve zillete.
- 67 Ey Efendimiz, Rabbimiz Allah'ın seçkin ve yaratıkların en hayırlısı Hz. Muhammed'in adına senden yardım diliyoruz.
- 68 Hz. Muhammed'in soyundan gelenlerin ve sahabenin adına... Onlar ne soylu sahabelerdir.
- 69 Peygamberimizin amcası Abbas'ın ve onun beyaz saçının adına ki, o ne güzel beyazlıktır.
- 70 Allah'ını tanıyan, bilen salih kimseler, keramet sahibi seçkin velilerin adına.
- 71 Umarız ki, bize ve başımıza gelenlere bakarsınız. Böylelikle arşın ilahı bize merhamet eder.
- 72 Sözüünüz dinlenir, emrinize uyulur, her dediğiniz süratle yerine getirilir.
- 73 Hıristiyanlığa gelince, onun aşlı sizin idareniz altındaki topraklardadır. Oradan başka bölgelere yayılmıştır.
- 74 Öyleyse Allah aşkına ey efendimiz, bizi yüceliğinizle koruyunuz; ya bize tavsiyede bulunun, ya da bu durumu protesto edin.
- 75 Çünkü siz, yüce, şerefli ve üstünsünüz. Allah'a ibadet edenleri her türlü kötülükten kurtarma gücünüz var.

60 1492 ile 1499 yılları arasında Başpiskopos Talavera, Granada ve Albaicin'in merkez camilerinin yanı sıra üç camiye daha San Juan, San Nicolas ve San José adları altında kiliseye çevirmiştir. (Bk. *ibid.*, S. 344).

- 76 Roma'da oturan papaya sorun. Bizi korumaya aldıktan sonra neden ihanet ettiler?
- 77 Bir suçumuz, yaptığımız bir eziyet olmadığı halde ne oluyor da bize ihanet ediyorlar?
- 78 Bizim malup ettiğimiz hemcinsleri, dinimizin koruması ve sözlerine sadık yüce meliklerimizin himayesi altındaydılar.
- 79 Onlar ne dinlerinden ne de ülkelerinden çıkarıldılar; ihanete uğramadılar, onurlarıyla da oynanmadı.
- 80 Söz verip de dönen kişiye gelince, onun bu davranışı tüm inanç sistemlerinde yasaklanmıştır.
- 81 Özellikle krallar için bu böyledir. Bu davranış her yerde kanun dışı olup çirkin ve utanç vericidir.
- 82 Mektubunuz onlara ulaştı, fakat bu güne değin tek bir kelimesine bile aldırmadılar.
- 83 Aksine bize karşı düşmanlıklarını ve cüretlerini artırdılar ve her türlü kötülükte ileri gittiler.
- 84 Mısır heyeti onlara geldi, kendilerine kötülük yapılmadı, şerefleriyle de oynanmadı.
- 85 Ancak onlara bizim adımıza, Hıristiyanlığı isteyerek, baskıya uğramadan kabul ettiğimizi söylediler.
- 86 Kendilerine boyun eğen mürtedleri getirdiler. Allah'a yemin olsun ki, biz bu tanıklığı kabul etmeyiz.
- 87 Hakkımızda yaptıkları açıklamalarda ve söyledikleri sözlerde çok büyük yalanlar söylediler.
- 88 Ancak, ölüm ve yakılma korkusu bizi dinimizi değiştirmeye zorladı; istemeye istemeye onların konuştuğu gibi konuşuyoruz.
- 89 Hâlâ Rasûlullah'ın dini üzereyiz. Her an Allah'ı birlemekteyiz.
- 90 Dahası, Allah'a yemin olsun ki, biz ne dinimizin değiştirilmesini ne de teslis hakkında söylediklerini kabul ederiz.
- 91 Dinlerini kötülüğe ve eziyete uğramaksızın kabul ettiğimizi iddia ederlerse,

⁸⁴ Endülüs Müslümanları kendi adlarına müdahale etmesi için Mısır Sultanından yardım istemeleri üzerine Mısır Memluklarından bir takım temsilciler 1500 yılında İspanya'ya gönderilmişlerdi. Bu temsilciler, eğer İspanya'daki Müslümanlar Hıristiyan olmaları için zorlanırlarsa Memluk Sultanının da karşılık olarak kendi idaresi altındaki Hıristiyanlara baskı yapacağını İspanya Krallarına bildirdiler. (Bk. Marmol Carvajal, a.g.e., S. 156).

- 92 Vahr'a, sakinlerine ne olduğunu sor, onlar kahırla, aşağılamakla nasıl esir edilip öldürüldüler?
- 93 Belefique'ye başına neler geldiğini sor, büyük bir felaketten sonra kılıçla parça parça edildiler.
- 94 Muniyafe'ye gelince, halkı kılıçtan geçirildi. Busra halkına da aynı şeyi yaptılar.
- 95 Enderes'in halkı da camilerinde yakıldı. Tümü kömür haline geldi.
- 96 Ey efendimiz, işte size şikayette bulunuyoruz. Başımıza gelen bütün bunlar, hep yalnız kalışımızdandır.
- 97 Anlaşmayı bozmadan önce söz verdikleri gibi dinimiz ve namazımız keşke bizimle kalsa.
- 98 Ya da hepimizin mallarımızla birlikte sevdiğimizizin ülkesi olan Kuzey Afrika'ya gitmemize müsaade etsinler.
- 99 Gönderilmemiz, başka bir inanç sisteminde küfür içinde güçlü olarak kalmamızdan bizim için daha iyidir.
- 100 Yüce katınızdan dileğimiz budur. Sizin katınızda bütün ihtiyaçlarımız, sorunlarımız giderilsin.
- 101 Yine dileğimiz, zillet ve kötü durumumuzdan dolayı başımıza gelen şeylere ve musibetlere son vermenizdir.
- 102 Allah'a şükür siz meliklerimizin en iyisisiniz. Şerefimiz bütün şereflerin, şanların üstündedir.
- 103 Rabbimizden saadet ve nimet içerisinde yüce bir kişi ve sultan olarak hayatınızın devamını dileriz.
- 104 Ülkenize barış, düşmanlara karşı zafer, büyük bir servet ve güçlü bir ordu dileriz.
- 105 Son olarak Allah'ın selamı ve rahmeti her an sizin üzerinizde olsun.

⁹² 1501'de Vahra'da bir ayaklanma olmuş ve Hıristiyanlar tarafından bastırılmıştır. Şehrin tüm halkı da katledilmiştir. (Bk. P. Boronat y Barrachina, *Los Moriscos españoles y su expulsión*, Valencia 1901, c. I, S. 111; Mendoza, *a.g.e.*, S. 70.

⁹³ Belefique'de de bir isyan olmuştu. Cifuentes Kontu, erkeklerini öldürtmüş, kadınlarını da köle olarak satmıştı. (Bk. L. Alcantara, *a.g.e.*, c. II, S. 348).

⁹⁵ 1500 yılında Lerin Kontu burayı kuşatmış, Müslüman kadın ve çocukların sığındığı camiye barutla havaya uçurmuştur. (ibid.)

Türk Tarih Kurumu